Ана тілім

Тілге құрмет – елге ізет

Тіл дегеніміз – адамдардың қарым-қатынасында өте маңызды қызмет атқаратын қуатты құрал. Әрине, тілдің негізгі құралы - сөз. Ал сөздің негізі ой-санада жатады. Сөз арқылы адамдар ойын сыртқа шығарады. Тілдің көмегімен адамдар достыққа, ынтымақтастыққа, татулыққа, бірлікке, берекеге жол жеткізеді. Тіл – адамшылықтың, имандылықтың асыл қасиеті, қайнар көзі. Адамдармен қарым-қатынас өрістете түсу үшін өзге халықпен, басқа ұлт өкілдерімен тілдік қарым-қатынас жасау қажет. Адам тіл өте – қызық, ғажайып сырға толы құпиялы дүние. Жалпы жер бетінде жеті мыңдай тіл бар, дейді лингвист ғалымдар. Болашақта жаһандану үдерісі қарқынын таймаса көптеген тілдер жер бетінен жойылып кетеді деген болжамдар айтылып жатыр. Ал мемлекеттік тіл мәртебесіне ие болу құрметіне 130 тіл ғана ие. Біздің қазақ тілі де - осындай құрметке ие болған санаулы құдыретті тілдердің бірі. Қазақ тілі - Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі. Қазақ тілі – Отанымыздағы да, жат жұртта жүрген қазақтардың ана тілі және Қазақстанда тұратын өзге ұлт өкілдерінің қазақ тілін ана тілім деп санайтындары да аз емес. өзге ұлт өкілі болса да, «Қазақ тілі» қоғамының төрайымы болып отырған Асылы Осман ханым осы сөзіміздің жарқын дәлелі бола алады.

Үш тіл білсең, өзгелерден үш есе, жеті тіл білсең, өзгелерден жеті есе биік тұрасың, дейді халық даналығы. Әлемде әртүрлі тілдер бар. Әртүрлі халықпен қарым-қатынас жасау үшін шет тілін үйрену керек. Тіл тек, тілдік қатысым ғана емес, білімнің де негізі, бастауы. Өнер алды - қызыл тіл, деп дана бабаларымыз текке айтпаған. Барлық жақсылық, игі істердің бәрі тілден басталады. Еліміздің экономикасының, білім мен ғылымның дамуына, саламатты өмір сүру салтына жетелейтін, жарқын болашағымыздың кепілі – Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілін мерейін арттыру, шетелдік студенттердің қазақ тіліне деген қызығушылығын өркендете түсу мақсатында Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті ЖОО-ға дейінгі білім беру факультетінде мемлекеттік тілде білім алып жатқан ауғандық тыңдаушы жастардың қатысуымен, осы факультеттің ұстаздары Г.А.Тастемирова, Р.Т.Наралиева, Г.Т.Тилеужанова, Б.И.Досанов пен Г.Е.Сапаевалардың ұйымдастыруымен факультетте өткен «Өзім туралы әңгіме» атты сайыс сабағы Тәуелсіздігіміздің тірегі - мемлекеттік тілімізге арналды. Ауғанстандық тыңдаушылардың қазақ тілін меңгеру деңгейін айқындайтын «брейн-ринг» жүйесінде құрылған білім бәсекесі 2 кезеңге негізделіп ұйымдастырылды. 1-кезең отбасы тақырыбына қатысты ауызша монолог айтып жарысу болса, 2-кезең – өзі туралы шағын эссе жазу болатын. «Брейн-ринг» сайысында тапқырлық көрсетіп 1-орынды Салад Сайд Музамел жеңіп алса, 2-орынды Амир Шахи Мохаммад Сиир мен Баит Мохаммад Навид, 3-орынды Сайфулрахман Мохаммад Ильяс пен Ахмади Содаба бөлісе, ал ынталандыру жүлдесін белсене қатысқаны үшін Ибрахими Алла Бахман, Пайман Давад иеленді. Сайыс сағатында мемлекеттік тіліміздің өзекті мәселелерінің бірі - қоғамдық орындарда қазақ тілінің кеңінен қолданылмауы және қазіргі кезеңде күнделікті өмірімізде орын сүрген тілдік жағдаят – қазақша-орысшаны араластырып тілді шұбарлап сөйлеу секілді жағымсыз көріністерді қозғаумен қатар, ұлты өзге болса да, елбасымыз Н.Ә.Назарбаев парасатты бастамасымен Гафуроглы Мунир, Сафизада Фарахуддин, Авган Бек Файзуддиндер еліміге деген, тілімізге деген құрметін мемлекеттік тілде ұлы ақынымыздың Абайдың, көрнекті қаламгер ақындарымыз Қадыр мырза Әлінің, Т.Молдағалиевтің, С.Торайғыровтың жырларын мәнерлеп жатқа айтумен қатар, қысқаша қойылымдар көрсету арқылы білдірді. «Түсінсем, бұйырмасын», «Сөз тапқанға қолқа жоқ» атты қойылымдар 1-5 топ тыңдаушыларының – ауғандық шәкірттердің тіл тапқырлығын, ой ұшқырлығын көрсетсе, «Шұбар тіл», «Базардағы беседа (сұхбат)» атты қойылымдар күнделікті өмірден алынған тілдік жағдаятты суреттейді. Тақырыбы айтып тұрғандай-ақ, бұл қойылымдар қоғамымызда белең алған тұрпайы көріністерді суреттеп, әжуалайды.«Шұбар тіл» қойылымы қоғамымызда кездесетін қазақша-орысшаны орынсыз араластырып тұрпайы сөйлейтін жандардың тіл мәдениетінің төмендігін Попал Иса мен Рахим Файз суреттесе, ал «Базардағы беседа» атты қойылым базарға барғанда, қазақша сөйлеген ауғандық студентке орысша жауап қайтарған саудагердің өресінің таяздығын көрсетіп, Исахан Решад мен Насери Амиль осы көріністі бейнелеп берді. Тіл – әлемнің, бар жаһанның есігін ашатын сиқырлы құрал, ғажайып кілт. Сондықтан да парасатты да білімді боламын деген адам тіл үйренуі керек. Елбасымыз Н.Ә.Назарбаевтың бастамасымен елімізде «Үш тұғырлы тіл» саясаты көтеріліп, қазір Қазақстандағы білім беру жүйесі осы бағдарлама сәйкестендіріле жүргізіледі. Бірақ кейде көптілді еркін меңгергенін көрсеткісі келіп, жалған мақтаныш сезімімен қазақ тіліне орыс тілінің, өзге тілдің сөздерін орынсыз қосып, тұрпайы сөйлейтін жандар кездесіп қалады. Шұбар тілді жандарға айтар уәжіміз әрқашан дайын:

Ана тілің арың – бұл,
Ұятың болып тұр бетте,
Өзге тілдің бәрін біл,
Өз тіліңді құрметте, -деп көрнекті ақынымыз Қадыр Мырза Әлі жырлағандай, ана тіліміз – қазақ тіліміз – ата-бабаларымыздың бізге, ұрпақтарына қалдырған асыл мұрасы, қасиетті ардақты аманаты. Сондықтан біз осы асыл мұрамызды, ата-баба аманатын кірлетпей, яғни арасына өзге тілдің сөзін орынсыз қоспай таза сөйлеп, ана тілімізді аялап, келер ұрпаққа саф таза күйінде жеткізу – бүгінгі ұрпақтың қасиетті парызы. Тіл тұтастығы – ел тұтастығының кепілі, тілі ортақтың мүддесі де, мақсаты да ортақ. Мемлекеттік тіліміздің мерейі көтеріле беруіне өзге ұлт өкілдерінің, әсіресе елімізде білім алып жүрген шетелдіктердің үлес қосуы – жүрекке жылу ұялатарлық игі қадам.

Қ.Д.Арыстанбекова,
М.Ш.Тойғанбекова,
Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің ұстаздары

Ана тілің - арың

«Тіл – ұлттың жаны»

«Тіл – ұлттың жаны» деген ұлағатты сөзді айтқан алаш қайраткері, ұлт ақыны Мағжан Жұмабаевтың жан-жүрегін жарып шыққан кесек ойы, аталы нақылы бүгінгі күні де өз мәнін жойған жоқ.

Иә, тіл – ұлттың жаны. Тіл болмаса - ұлт жоқ. Мұны еңкейген кәріден бастап, еңбектеген балаға дейін жақсы білуге тиісті деп ойлаймыз. Туған елің өз тұғырында нық бекіп тұру үшін де, қаның қазақ болып айналып, жүрегің қазақ болып соғу үшін де ана тілді жаныңа серік ету ләзім. Осы екі ұғым жаны ашитын әрбір азаматтың қос қанаты болса, рухымыз төмендеп, тауымыз шағылмасы айна қатесіз ақиқат.

Халел Досмұхамедұлының «Тіл... жұрттың жаны... Өз тілің өзі білмеген ел – ел болмайды. Мәдениетке ұмтылған жұрттың алдымен тілі өзгермекші. Тілінен айырылған жұрт – жойылған жұрт» деп керемет айтқан. Яғни, тіл жолындағы күрес – киелі күрес. Тілді қару еткен адамның ары да, жаны да таза болар еді. Тіл арқылы қарым-қатынас жасау – өте күрделі процесс. Еліміз тәуелсіздік, ана тіліміз мемлекеттік мәртебе алып, көптен күткен арманымыз орындалды.

Қазақ халқы үшін тіл құдреттілігінен қасиетті ештеңе болған жоқ. «Тіл – тарих, тіл – мәдениет, тіл – өнер, тіл - әдебиет» тауып айтылған бір ауыз сөзге бір қауым ел тоқтаған. Бұл – халықтың тіл өнеріне деген ыстық сүйіспеншілігінің белгісі. Елдің ертеңгі үшін мәңгілік ел болашағы үшін мәңгілік ел болашағы үшін, мәңгілік ел тілдің қанат жаймағы үшін білім нәрімен әлеуеттеніп, мәңгілік мұрат ұстанбақ керек.

Кешегі Мағжан сенген жастарға бүгін Елбасы да сеніп отыр. Сенім артып отыр. Сол үшін мәңгілік елге қызмет ету – біздің борышымыз. Тіл мәңгілік, ұлт мәңгілік болғанда ғана ел мәңгілік болмақ. Мәңгілік тәуелсіздік болмақ.

Жұбаныш Құдайбергенов, ***Сарыағаш ауданы №2 аудандық сотының аға сот приставы***

Реформа жүргізуге негіз дайын

Еліміз тәуелсіздігін алғаннан бергі жылдары заманауи нарықтық экономиканы қалыптастырып, әлемдік экономиканың ажырамас бөлігі бола білді. Осы орайда, Мемлекет басшысы Н.Назарбаев ұсынған конституциялық реформа лер уақытында қолға алынды әрі ол еліміздің одан әрі дамуы үшін өте қажет деп санаймын.

Елбасы Қазақстан халқына арнаған Үндеуінде «Біздің алдымызда билік тармақтарының өкілеттіктерін қайта бөлу міндеті тұр. Қазір заманның дидары өзгерді, біз де өзгеруге тиіспіз» деп атап өткен болатын. Қазақстан да дамыған елдердің басты қағидасы «алдымен – экономика, содан кейін саясат» деген ұстанымды бағыт-бағдары етіп танығаи. Елдің экономикасы, халықтың әлеуметтік ахуалы жақсарғаннан кейін ғана билік өкілеттіліктерін бөлу сынды аса маңызды мәселе көтеріліп отыр.

Тәуелсіздіктің 25 жылында елімізде демократиялық қоғамның негізгі институттары қалыптасты. Қазақстанда парламентаризмнің біршама бай тәжірибесі, атқарушы биліктің қалыптасқан вертикалі, тұрақты сот билігінің жүйесі бар. Сайлауларға қатысып, Мәжілісте фракцияларды қалыптастыратын партиялар да бар. Осылайша, саяси жүйені одан әрі демократияландыру бағытындағы реформаны жүргізуге негіз дайын деп санауға болады. Сондықтан билік тармақтарының өкілеттіктерін қайта бөлуге қатысты аталған шешім – елдің дамуындағы қалыпты қадам болмақ.

Жалпы, бизнес тұрғысынан алып қарағанда, конституциялық реформа маңызды өзгерістер алып келуге тиіс. Мемлекет басшысы атап өткендей, биліктің барлық тармақтары тиімді жұмыс жасау үшін олардың арасында тиісті теңгерімді қалыптастыру қажет. Кәсіпкерлікті дамытуға қатысты, бизнес мүддесін көздейтін заң жобаларын талқылауға бизнес-қоғамдастықтың белсенді түрде қатысуы ел экономикасын тұрақты дамытудағы ең тиімді құрал болмақ. Алдағы уақытқа жоспар құрып, бизнесін өркендетуді қалайтын, сол арқылы еліміздің экономикасы мен әлеуметтік ахуалын гүлдендіруге өзіндік үлес қосуды парыз санайтын кәсіпкерлер қауымы Мемлекет басшысының Үндеуінде айтылған мәселелерді қолдайтыны сөзсіз.

Конституциялық реформа адам құқығын, жалпы жекеменшік құқығын қамтамасыз етудегі маңызды қадам. Өнім тәжірибесі көрсетіп отырғандай, елімізде кәсіпкерлікті қарқынды дамыту үшін бизнесті заңсыз әрекеттерден қорғайтын нормаларды тиісті заңнамаларға енгізу арқылы мемлекет тарапынан нақты кепілдіктің болуы орынды. Реформа елімізде бизнес ахуалды жақсарту жолындағы басты фактор болатындығына нық сенімдімін.

Нұржан ӘЛТАЕВ, ***«Атамекен» ұлттық кәсіпкерлер палатасы басқарма төрағасының орынбасары,*** **«Егемен Қазақстан» газетінен алынды**

Қоғам

«Сотқа электрондық шақыру қағазы»

Сот жүйесінде ақпараттық технологиялар кеңінен енгізілуде, соның бірі сотқа электрондық шақыру қағазы. Бүгінде тараптарды сотқа шақыру үшін сот ұялы байланыстың абоненттік нөміріне қысқа мәтіндік хабарлама жолдау арқылы азамат немесе заңды тұлғаны хабарландырып, сотқа шақыртады.

Электрондық сотқа шақыруды қарап, қағазға басып шығару үшін СМС- хабарлама келіп түскен ұялы телефонның нөмірі мен хабарлама мәтініндегі кодты енгізу қажет. Нәтижесінде қолданушының компьютеріне кейін сақтауға және қағазға басып шығаруға болатын PDF форматындағы электронды үлгідегі сотқа шақырту жүктеледі.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодекстің 653-бабында сотты құрметтемеушілік - процеске қатысушылардың және өзге де адамдардың қатысуынсыз соттың істі одан әрі қарауы мүмкін болмайтын жағдайларда, олардың шақыру қағазы, хабарлау, хабардар ету немесе шақыру бойынша сотқа дәлелді себепсіз келмеуінен, сот отырысында төрағалық етушінің өкімдеріне бағынбаудан, сотта белгіленген қағидаларды бұзудан көрінген сотты құрметтемеушілік, сондай-ақ сотты және (немесе) судьяны құрметтемеушілік туралы анық көрінетін өзге де әрекеттер (әрекетсіздік) – ескерту жасауға не жиырма айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде айыппұл салуға не бес тәулікке дейінгі мерзімге әкімшілік қамаққа алуға әкеп соғады. Осы баптың бірінші бөлігінде көзделген, әкімшілік жаза қолданылғаннан кейін бір жыл ішінде қайталап жасалған әрекеттер (әрекетсіздік) – отыз айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде айыппұл салуға не он тәулікке дейінгі мерзімге әкімшілік қамаққа алуға әкеп соғады – делінген.

Алынған электрондық сотқа шақыру ресми құжат болып табылады және қағаз түрінде келетін осындай құжатпен тең саналады.

Назира Шорманова, ***Сарыағаш аудандық сотының бас маманы***

Маман кеңесі

Құтыру ауруының белгілері

Құтыру – орталық ми-жүйке жүйесін зақымдайтын аса қауіпті жұқпалы ауру. Бұл індетпен адам және барлық мал түлігі ауырады. Індет қоздырғышы сау адамға және малға құтырған иттен, қасқырдан, түлкіден, қарсақтан, мысықтан және тағы басқа жануарлардан жарақат алған, сілекейленген кезде жұғады. Аурудың тез өршуі жарақаттың орны мен ондағы вирустың мөлшеріне тығыз байланысты.

Аурудың белгілері – адам тынымсызданып, судан, жарықтан, желден қорқатын болады. Қан айналымы мен тыныс алуы бұзылады. Құтырудың вирусы ауру жануардың сілекейінде болады. Құтыру ауру жануардан тістелген, жарақат алған және сілекейленген кезде жұғады. Аса қауіпті болып бас, қол, мойын, қол мен аяқ саусақтары мен көп көлемді тістеулер жатады. Аурудың инкубациялық кезеңі 12 күннен 1 жылға дейін созылады. Құтыру ауруының емі жоқ, алайда оның алдын алуға болады. Құтырудың алдын алу мақсатында жануардан жарақатталып, тістелінген, тырналынған және сілекейленген жағдайда адамдардың барлығы құтыруға қарсы екпе курсын алу үшін тұрғылықты жері бойынша медициналық мекемеге қаралуы керек. Жарақат орнын сабынды таза сумен жуып, жарақат айналасын йодпен залалсыздандырып, міндетті түрде антирабикалық егу алуы тиіс. Әрбір жарақат алған адамды өлімнен құтқарудың жалғыз әдісі жүйелі түрде құтыруға қарсы екпе алу қажет. Егер жануарлардан жарақат алсаңыз, жануарды мал дәрігеріне көрсетіңіз, мал дәрігері 10 күн бақылауда ұстап, 11-12 күннен кешіктірмей анықтама берілуі тиіс. Егер де жануардың дені сау болса, жарақаттанған адамға осы аралықта 3 рет егу тағайындалады (0,3,7 күндері). Ал, егерде жарақаттаған жануар қашып кетіп, табылмаса, белгісіз болса немесе өліп қалған жағдайда 6 рет егу тағайындалады (0,3,7,14,30,90 күндері). Егілген адамға 6 ай ішінде спирттік ішімдік ішуге болмайды, сондай-ақ қатты суықтан және тым ыстықтан сақтанған жөн. Құтыруға қарсы екпе тегін егіледі!

Үйдегі иттер мен мысықтарды жыл сайын құтыру ауруына қарсы ектіріп тұру және иттерді үй ауласында байлап ұстаған жөн.

Б.Абдирахманов, ***Сарыағаш аудандық ТҚҚБ-сы эпидемиологиялық қадағалау бөлімінің жетекші маманы***

Әдебиет

Әдебиеттің жаңа толқындары

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті ЖОО-ға дейінгі білім беру факультеті ЖОО-ға дейінгі дайындық кафедрасының ұйымдастыруымен «Әдебиеттің жаңа толқындары» тақырыбында ашық кураторлық сағат өткізілді. Тәңір берген Тәуелсіздіктің арқасында ақтабан шұбырынды, алқа көл сұлама болып, Алтай асып, жер бетіне тарыдай шашыраған қазақтың басы қасиетті көк тудың астына бас қосып жатыр, бұны кемеңгер елбасының келелі саясатынан бөле қарауға болмайды.

Елбасының елге ораламын деген қазаққа жасаған ізгі бастамасының айқын бір ғана дәлелі шетелдегі қазақ жастарын Қазақстандағы білім жолына бастайтын әр қалалардан ашылған дайындық бөлімдері болмақ. Солардың бірі Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дің ЖОО-ға дейінгі білім беру факультеті бүгінге дейін нешe мыңдаған жастарын білім жолына бастады. Осы факультеттің жатақханасында алғашқы бітірген буын мен қазіргі білім алып жатқан тыңдаушылар арасындағы көпір іспеттес естен кетпестей бір кездесу кеші болып өтті. Тәуелсіздіктің 25 жыл ішінде мәдениетіміз бен әдебиетіміз, тарихымыз бірге дамып келе жатқан заманымызда, аға буын ақын, жазушылардың іздерінің артынан жас толқындар ортаға келді. Солардың бірі ретінде шетелден келіп өз ортасында оқырманын тауып, бір қатар жетістікке жетіп жүрген дайындық бөлімнің түлектері Нұрбол Мұратбекұлы мен Үлбосын Нұрғазықызы соңынан ерген іні-қарындас бауырларына факультетте жүрген кездегі қызықтары мен алдағы армандары туралы шешіліп сөйлеп, ағалық ақылдарын айтып ой бөлісті. Шетелден жаңа келген жастарды Қазақстанның кешегі тарихы мен бүгінгі 25 жылда жеткен жетістіктері жайлы мәліметтермен сусындатып тәуелсіздіктің қадыр қасиетін түсінуге шақырып өз ойларын бүкпесіз айтып ашық әңгіме жасады.

Отанын сағынып келген тыңдаушылар арасынан Тәуелсіздікке арналған өз туындыларын оқып, мақтанышын, сағынышын, жерге, елге деген патриоттық сезімдерін өлең жолдарымен білдіріп жатқан жастар да көп болды. Біздің мақсатымыз - толқынды толқын қуатын, "бұлақ көрсең көзін аш" деген қазақ мақалына сүйене отырып, қай мамандықты таңдамасын, тарих пен әдебиет - әр қазақ баласының жадында, жүрегінде өмір сүруі керек деген оймен тыңдаушылар арасындағы өлең жазып осы салада өздерін шыңдап жүрген жас толқындардың пікірімен бөлісіп, қоғамдағы ортаға бейімдеу мақсатында ұйымдастырылды.

Сандықбаева Өріккүл Дүйсенқызы,
Арыстанбекова Құралай Дәндібайқызы,
Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың аға оқытушылары